

Değer Yönelimlerinin Belirlenmesinde Etnik Kimlikle Özdeşleşmenin Belirleyici Rolü: Türkiyeli Kürtlerin Birey ve Grup Düzeyinde Karşılaştırılması

Aydın Bayad

Bielefeld Üniversitesi

Sevim Cesur

İstanbul Üniversitesi

Özet

Bu araştırmanın temel amacı, kimlik-değer ilişkisine odaklanarak Türkiyeli Kürtlerin değer yönelimleri etkileyen değişkenleri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda Umaña-Taylor, Yazedjian ve Bacama-Gomez (2004) tarafından geliştirilen Etnik Sosyalleşme Modeli kapsamında Türkiyeli Kürtlerin etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeyine göre dört etnik kimlik statüsü tespit edilmiş ve Schwartz (1992) tarafından geliştirilen Temel İnsani Değerler Yaklaşımına göre de birey ve grup düzeyinde değer yönelimleri belirlenmiştir. Çalışmaya yaşları 18 ile 57 arasında değişen ve kendini Kürt olarak tanımlayan 232 (67 Kadın/165 Erkek) kişi katılmıştır. Katılımcıların Özdeşleşme ve Yeniliğe Açıklık değerlerinin Başarılı etnik kimlik statüsüne göre farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca katılımcıların etnik kimlikleriyle yüksek düzeyde özdeşleşmesinin, hem Yeniliğe Açıklık hem de Özdeşleşme değerleri ile politik yönelim arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur. Bulgular ışığında birey ve grup düzeyinde değer yönelimlerini etkileyen demografik değişkenler, politik yönelim ve etnik kimlik statülerinin açıklayıcılık düzeyleri tartışılmıştır. Son olarak, Dünya Değerler Araştırmasının Türkiye'deki post-materyalistik değerlere dair bulguları (Esmer, 2012) ile Modernleşme Teorisinin (Inglehart ve Baker, 2000) varsayımları arasındaki uyumsuzluğa açıklama önerisi getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Değerler, etnik kimlik, özdeşleşme, Kürtler

Abstract

The main aim of this research is to investigate value orientations of the Kurdish people in Turkey by focusing the relationship between identity and values. Driven from Ethnic Identification Model (Umaña-Taylor, Yazedjian & Bacama-Gomez, 2004), we established four identity statuses to Kurdish identity taken their identification level into account. We also determined value orientation of Kurdish people in Turkey at both individual and group level by following Basic Human Value approach (Schwartz, 1992). Totally 232 (67 females / 165 males) participants who defined themselves as Kurds and ranged between 18 and 57 years old participated in the study. Participants' values of Self-Enhancement and Openness to Change were found to differ depending on the status of Achieved ethnic identity. It has also been found that the high level of identification of participants with their ethnic identity mediates the relationship between both Openness to Change and Self-enhancement values and political orientation. We discuss the explanatory levels of demographic variables, political orientation and ethnic identity statuses affecting value orientations in individual and group level. Finally, we suggest a proposal to explain the disagreement between the findings of the World Values Survey on the post-materialistic values in Turkey (Esmer, 2012) and the assumptions of the Modernization Theory (Inglehart & Baker, 2000).

Key words: Values, ethnic identity, identification, Kurds

Yazışma Adresi: Aydın Bayad, Institute for Interdisciplinary Research on Conflict & Violence (IKG) Bielefeld University, Universitätsstr.25, 33615 Bielefeld

Yazar notu: Anonim hakemlere metnin önceki versiyonlarına eleştirileriyle sundukları katkılardan dolayı teşekkür ederiz.

E-posta: aydin.bayad@uni-bielefeld.de

Türkiye’de yoğun politik gündemlerin gölgesinde günlük rutinlerimizde tükettiğimiz kavramlardan biri olarak etnik kimlik, politik anlamlar taşıyan etiketler gibi işlese de söz konusu kategoriler maddi, sosyal ve kültürel koşulların yüzeyde görünen kısmıdır. Ülke siyaseti ve toplumsal sistem değiştiğinde Türkiyeli Kürtlerin statülerinde ve sosyal görünürlüklerinde yaşanan yükselmeye rağmen, Türkiye’de ağırlıklı olarak yürütülen politik ve bunun yanında bazı sosyolojik çalışmalar (Beşikçi, 1993; Bozarslan, 1996; Yeğen, 2003) psikoloji bilgisiyle desteklenmediği sürece etnik kimlikler yalnızca pratik kategoriler (Bkz. Brubaker ve Cooper, 2000) olarak kullanılmaktan kurtulamayacaktır.

Psikoloji alanında farklı ekollerden gelen sosyal kimlik yaklaşımları (Stryker, 1987; Turner, Brown ve Tajfel, 1979) kimliği bireysel-toplumsal spektrumda farklı yerlerde konumlandırırsa ve işleyişi açısından farklı varsayımlara sahip olsa da; kimliğin sosyalleşme süreci sonucunda sosyal karakteristiklerden edinilen, bağlamsal yapısı konusunda ortaklaşmaktadır. Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel, 1982) ve Kendini Sınıflandırma Kuramı (Turner, 1985) sosyal kimliğin bireyin ait olduğu grubun konumuyla belirlendiğini vurgulamıştır. İlgili literatürde sahip olduğumuz sosyal kimliklerin zamansal süreklilik sağlamak açısından nispeten sabit, ancak aynı zamanda bağlamsal değişikliklere göre de farklılaşabilen yapısına ilişkin deneysel (örn., Diehl, 1990; Turner, 1985; Tyler, 1999) ve betimsel (örn., Deaux, Reid, Mizrahi ve Ethier, 1995; Schwartz, Montgomery ve Briones, 2006) çalışmaların sayısı azımsanamayacak kadar çoktur. Bu çalışmalar sosyal kimliklerin, benlik tanımlaması kavramının sahip olduğu statik anlamların ötesinde sosyo-yapısal değişkenlere göre değişim gösterdiğini ve toplumsal değişimlere hassasiyetini ortaya koymaktadır. Nitekim bireysel, sosyal ve kültürel benlik kavramlarının bir sentezi olarak özdeşleşme gerçekleştirilen kimliklerin literatürde benlik tanımlamaları şeklinde bilişsel kategorilere indirgenmesi eleştirilmiştir (Brewer, 2001), sosyal kimliklerin söz konusu topluluğun değer ve inançlarından etkilendiği ifade edilmiştir (Hitlin, 2003; Phinney ve Ong, 2007; Stelzl ve Seligman, 2009). Zira tamamen benzer sosyal ve kültürel bağlamda ve benzer sosyal temsillerle ifade edilse de bireyler taşıdıkları ve önem verdikleri değerlere ya da bu kimliğin onlara sağladığı işlevsel tatmine göre farklılaşırlar (Deaux vd., 1995).

Bu bağlamda mevcut araştırmanın temel amacı, kimlik-değer ilişkisine odaklanarak Türkiyeli Kürtlerin politik yönelim ve etnik kimlik süreçlerinin değer yönelimlerini nasıl etkilediğini incelemektir. Kültürel özelliklerin yanında sosyal hatta yaygın endogamik evlilikler gibi antropolojik (Zeyneloğlu, Civelek ve Coşkun, 2011) farklılıklarıyla Türkiye’nin en büyük etnik azınlığı konumundaki Kürtler, Türk çoğunluktan birçok noktada ayrılmaktadırlar. Ancak Türkiye’nin doğu ve güney sınır

komşularını da içine alan geniş bir etno-kültürel coğrafyaya yayılan Kürt halklarının temsiliyet ilişkileri her ülke bağlamında farklı tarihsel ve sosyal süreçlerce belirlenmiştir ve bu süreçleri anlamak mevcut çalışmanın kapsamının ötesindedir. Bu nedenle, mevcut çalışmada, Kürt halklarından farklı olarak Kürt Kimliği kavramı Türkiye özelinde sosyal bir kategori olarak ele alınmış ve yazı boyunca bu anlamda kullanılmıştır. Nitekim Türk uluslaşması süresince Rumbaut (2008) tarafından *tepkili etnik köken* (reactive ethnicity) diye tanımlanan bir etnik kategori olarak ortaya çıkan Kürt kimliği, yıllar içerisinde sosyal ve politik arenada görünürlük kazanmış ve 20. yüzyıl boyunca Kürt halklarını mobilize etmede kullanılan sosyo-politik bir kategoriye dönüşmüştür. Bu sosyal kimliğin diğer sosyo-yapısal değişkenlerle ilişkisi anlaşılmadan Türkiye toplumuna dair geçerlilik iddiası taşıyan sosyal psikolojik kavramsal ve kuramsal değerlendirmeler eksik ve hatta çelişkili olacaktır (Sosyal yapı ve psikoloji ilişkisine dair bkz. Bayad, 2017; Şen, 2014; Uluğ ve Çoymak, 2017). Bu anlamıyla bu çalışmanın özgün yanı bir sosyal kimlik olarak Kürt kimliğinin değerler gibi önemli bir sosyo-yapısal değişkenle ilişkisini ortaya koyma çabasıdır.

Kimlik ve Değer İlişkisi

İnanç, tutum ve davranışların şekillenmesinde temel yapı taşı görevi gören değerler sistemi (Rokeach, 1970, 1973; Schwartz, 1992; Schwartz ve Bardi, 2001) sosyal etkileşimde başkalarına kendimizi sunma biçimimizi belirleyerek toplumsal etkileşimi olanaklı kılmaktadır. Böylelikle ortak değerlerin topluluk üyeleri tarafından paylaşılıp aktarılması, topluluğun devamlılığını sağlamış olur. Sosyalleşme sürecinde oluşturulan bilişsel ve duygusal çerçeveler (Hitlin, 2003) olarak değerler, bireye faillik ve süreklilik tanıyarak söz konusu topluluk kimliğinin oluşmasında önemli işlevleri yerine getirir. Bu nedenle, fiziksel bütünlüğe, bilinçli deneyime ve kişiler arası ilişkiye temel oluşturan benlik anlayışının ötesinde kimlik, sosyal roller ve değerlerin anlamlı tanımlamalarla benliğe iliştilmesinden türeyen bağlamsal potansiyeller olarak tanımlanabilir (Baumeister ve Muraven, 1996). Bu potansiyeller kişilerin kendilerini tanımlama biçimine bağlı olarak değişebildiğine göre, tanımlama biçimlerinin değişmesini etkilen faktörlere göre de kimlik oluşumunun değişmesi söz konusu olmaktadır.

Oysa sosyal kimlik kuramcılarının yaptığı çalışmalar ise uzun süre kategorik ayrımların iç grup yanlılığına neden olduğu varsayımı üzerinde durmuş (Tajfel, 1982; Turner vd., 1979), kimliğin ne anlama geldiği konusu göz ardı edilmiştir. Takip eden çalışmalarda varsayılan nedensellik eleştirilmiştir (Deaux, 1993; Mullen, Brown ve Smith, 1992). Antropolojiden yükselen sesler (Barth, 1981) grup aidiyetinin kategorik ayrımla ilişkili olduğu

ancak kimlikler arasında müzakerenin söz konusu ayırımın niteliğini belirlediğini söylemektedir. Örneğin, Hispantik kimliği üzerine çalışan Fox (1996) bu kimliğin oluşumunda ‘*ortak tarih, dil ve etnik arka plandansa politik değerlere merkezi rol*’ vermektedir (Akt. Huddy, 2001, sf. 144). Değer ile kimlik arasındaki ilişkiye dair Stelzl ve Seligman’ın (2009) kültürel aidiyetlerin değer öncelikleri üzerindeki etkisine odaklandıkları çalışmaları ise Asya kökenli Kanadalılardan oluşan örneklerin farklı aidiyet koşulları için farklı değeri tercih ettikleri gösterilmiştir. Dolayısıyla kültürlenme ve entegrasyon (Berry, 1997) süreçleri bireysel düzeyde değişimler yaratsa da grup düzeyinde kimlik tanımlaması değişince tanımlanan sosyal kimlik grup normunu aktive etmekte ve değer yapısında da değişim gözlenmektedir (Reicher, Spear ve Postmes, 1995). Buradan hareketle bu çalışmada da Kürt kimliğiyle özdeşleşme göstermenin grup normlarını harekete geçirerek değer yönelimlerini hem bireysel hem de grup düzeyinde etkilemesi beklenmektedir.

Değer Dönüşümü ve Değer Aktarımı

Inglehart ve Baker’ın (2000) kültür kayması (*culture shift*) olarak ifade ettiği kavram, insanların modernleşme ve kent yaşamına adaptasyonu sonucu geleneksel yaşam tarzında elzem olan fiziksel güvenlik ve ekonomik kaygılarından uzaklaşarak, kent yaşamında görece daha önemli olan yaşam kalitesi ve refah gibi soyut kaygıların ve motivasyonların önemsenmesini açıklamak için geliştirilmiştir. Modernleşme kuramı olarak da bilinen bu determinist yaklaşıma göre batılı toplumlardan başlayıp bu modernleşmeyi örnek olan ülkelere doğru yayılan değerler, ekonomik ve fiziksel güvenliğe öncelik veren materyalist formlardan; özgürlük, kendini ifade etme ve hayat kalitesine öncelik veren post-materyalist formlara doğru bir değişim geçirirler (Baştürk, 2013; Inglehart ve Abramson, 1994). Bu genel değişim ve dönüşüm eğilimine karşın Boehnke (2001) belirli bir zamansal periyotta hem ebeveynler hem de çocukların değer yönelimlerini belirleyen tipik bir değer ikliminden bahseder. Bu değer iklimini, ebeveynler ve çocukların değer tercihlerinin dışında üçüncü bir değişken olarak tanımlamış ve bunu zamanın ruhu (Zeitgeist) olarak kavramsallaştırmıştır. Zamanın ruhu çeşitli teknolojik, sosyal ve gündelik değişimlere rağmen toplumsal devamlılığı sağlamak için kuşaklar arasında ortaklaşmayı sağlayan makro yapıları işaret eder.

Dolayısıyla toplumsal düzeyde değerler üzerinde hem dönüşüme neden olan modernleşme, hem de bireysel düzeyde değerlerin aktarım ve korunumunu sağlayan kültür gibi geleneksel yapılar ve politik faktörlerin olduğu söylenebilir (Vedder, Berry, Sabatier ve Sam, 2009). Her ne kadar değerler literatüründe yapılan meta analiz çalışmaları ulus devlet sınırları esas alınarak yapılsa da

kültürel alanlar ulusal sınırları aşabilecekleri gibi bazen bir ulus devlet içerisinde birden fazla kültürel alan da olabilmektedir (PetterSon ve Esmer, 2008). Dünya Değerler Araştırması (World Value Survey) kültür haritalarında birçok ülke, kültürel alanların karşılaştıkları hatlar boyunca dizilmesine rağmen kültürel sınırlar ile fiziksel yakınlık arasında doğrudan bağlantı kurulamamaktadır. Örneğin, Güneydoğu Anadolu bölgesi gelişmişlik bakımından Türkiye’nin sonuncu bölgesi (Bölgelerin ekonomik gelişmişlikleri için bkz. Filiztekin, 2009) olması dolayısıyla fiziksel güvenlik ve ekonomik kaygılar yüzünden materyalistik değerlerin yüksek ve post-materyalistik değerlerin düşük olduğu bir bölge olması beklenirken; Esmer (2012) tarafından post-materyalistik değerler sıralamasında Türkiye’nin ilk sırada yer alan bölgesi olarak rapor edilmiştir. Bu aşamada modernleşmenin genel sosyo-yapısal dönüşümünün seyrine ters düşen tabloyu açıklamak için bölgeyi etkisi altına alan ‘*zamanın ruhu*’na bakmakta yarar vardır(Boehnke, 2001: s.244).

Genelde Kürt popülasyonunun yoğun olarak yaşadığı ve Kürtlerin dezavantajlı konumunu merkeze alan siyasal partilerin geniş bir toplumsal kabul gördüğü bölgede, politik yönelimin söz konusu özgün durumda pay sahibi olduğu düşünülebilir. Politik yönelim-değer ilişkisine dair yapılan boylamsal ve betimsel çalışmalardan oluşan literatüre bakıldığında, sol ve sağ yönelimin bekleneceği üzere Yeniliğe Açıklık ile Muhafazacı Yaklaşım boyutları arasında kutuplaştıkları ve politik yönelim ile değerler arasında yordayıcı ilişkilerin varlığını gösteren yeterince çalışma mevcuttur (Caprara, Shwartz, Capanna, Vecchione ve Barbaranelli, 2006; Caprara ve Zimbardo, 2004; Hasta ve Dönmez, 2009; Schwartz vd., 2001; Schwartz, Caprara ve Vecchione, 2010). Bu çalışmada da benzer biçimde Türkiye’de yaşayan sol politik yönelimli Kürtlerin yüksek düzeyde Yeniliğe Açıklık değerlerini tercih edeceklerini bekliyoruz. Yukarıda değinildiği gibi Kürt kimlik tanımlaması tarihsel gelişimi içerisinde baskın Türk kimliğine karşı konumu dolayısıyla halihazırda tepkili bir etnik kimliktir (Bkz. Yeğen, 2009; Çoymak, 2009). Buradan hareketle bu çalışmada Türkiyeli Kürtlerin çeşitli kimlik tanımlamalarının zamanın ruhu gibi işleyerek farklı siyasal konumlanma biçimlerine işaret edeceği ve Kürt kimliğiyle özdeşleşmenin politik yönelim ile değer yönelimi arasındaki genel ilişkiye aracı bir etkisinin olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada modernleşmenin genel eğilimine karşı görece kalıcı etkiler gösteren kültürel yapılar ve bu kültürel yapıların taşıyıcısı olarak Kürt etnik kimliği merkeze alınmıştır. Ancak siyasal ve kültürel bir azınlık olmalarına rağmen Türkiye Cumhuriyetine kültürel vatandaşlık (Bkz. Reijerse, Van Acker, Vanbeselaere, Phalet ve Duriez, 2013) bağıyla bağlı bulunan Kürtlerin, etnik kimlik tanımlaması Türklük ile Kürtlük arasında kategorik ayrımla değerlendirilmek yerine sürekli bir

değişken olarak ele alınmıştır. Etnik kimliklerin tarihsel ve sosyal arka planları düşünüldüğünde bilişsel kategorilerden öteye geçerek sosyalleşme sürecinde değerler, inanç ve normlar gibi başka sosyal yapılarla ilişkilendirildiği düşünülmektedir (Hitlin, 2003). Bu yüzden bu araştırmada Erikson'un (1959) benlik gelişimi kuramından hareketle kimlik edinimi, hangi gruba ait olunacağını keşfiyle (exploration) başlayan ve sonunda bu gruba hissedilen bağlılıkla (commitment) sonuçlanan bir süreç olarak ele alınmıştır (Önceki tartışmalar için bkz. Phinney ve Ong, 2007). Umaña-Taylor, Yazedjian ve Bacama-Gomez (2004) tarafından geliştirilen Etnik Sosyalleşme Modelinde ise *bağlılık* boyutu iki farklı süreç olarak tanımlanmıştır. Buna göre *kararlılık* (resolution) bireyin rahat hissettiği spesifik bir etnik gruba karşı geliştirdiği bağlılık duygusudur. *Olumlama* (affirmation) ise kişinin bağlı olduğu etnik gruba karşı hissettiği olumlu duygu ve bu gruba dayanışma isteğidir. Marcia (1966) tarafından bu boyutlar 4 farklı (*Kimlik Kargaşası, Bağlı Kimlik, Kimlik Arayışı, Başarılı*) kimlik statüsü olarak belirlenmiş; araştırmacıların bireyleri kimlik edinimlerine göre kategorilendirmesi ve karşılaştırması sağlanmıştır. Daha önce Marcia'nın (1993) yaptığı çalışmayla *Başarılı* kimlik statüsünün sosyal, psikolojik ve bilişsel olarak işlevsellik düzeyiyle ilişkisi; başka görgül çalışmalarla *'bütünlük hissi, olumlu sosyal davranışlar, uyumlu sosyal ve bilişsel ilişki ve öz saygı'* ile olumlu ilişkisi gösterilmiştir (Özgüngör, 2009; sf.33). Ayrıca spesifik olarak etnik kimlik edinimi ile ilgili çalışmalarda da etnik azınlık grubu üyelerinin okul başarıları ve psikolojik iyi olma hali arasında pozitif ilişkiler bulunmuştur (Umaña-Taylor vd., 2004; Schwartz vd., 2014). Henüz Kürtler ile ilgili başarılı etnik kimlik ediniminin bağımsız bir değişken olarak ne tip çıktıları olduğunu söylememize yetecek görgül çalışma örneği yoktur, ancak söz konusu literatüre ve Türk-Kürt kimliği ilişkisine dayanarak başarılı kimlik statüsündeki Kürtlerin Yeniliğe Açık ve Özaşkınlık değerlerinde diğer değer boyutlarına kıyasla daha yüksek puanlar alması beklenebilir.

Değerlerin bireysel düzeyde Türkiyeli Kürtler açısından ne ifade ettiğinin yanında 'Kürt' kategorisinin hangi değerlerle ilişkilendirildiği yukarıda değinilen Türk ulusal kimliğiyle müzakere ve etkileşimi anlamak açısından oldukça önemlidir. Çünkü özdeşleşme gerçekleştirilen kimliğin anlamı ve ona atfedilen değer, özdeşleşme düzeyini de etkileyebilmektedir (Deaux vd., 1995). Örneğin Austers (2002) Portre Değerler Anketini (PDA) katılımcıların kendileri, iç-grupları ve dış-gruplarına yönelik kalıp yargılarını ölçmek üzere kullandığı çalışmada; azınlık gruplarında öz-kalıpyargılar (ego-stereotype) ile iç-grup kalıpyargıları (auto-stereotype) arasında daha fazla uyum olduğunu göstermiştir. Bu çalışma Letonlar ve Ruslar gibi görece yakın kültürel arka plana sahip topluluklar arasında bile grup pozis-

yonuna bağlı değer değişimini kültürler arası geçerliliği olan PDA üzerinden gösteren ilk çalışmadır. Eicher, Pratto ve Wilhelm (2013) ise çatışmalı günlük yaşam (İsrail-Filistin bağlamı) gibi çevresel faktörlerin değer yönelimleri üzerindeki etkisini göstermişlerdir. Dahası bu çalışmayla tehdit seviyesi ile değer tercihlerinde iç-grup homojenliğinin bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır. Değerler kavramı sosyal kimlik kuramı literatüründe sıklıkla kimliğin içeriğini tarif etmede kullanılmasına rağmen olası ilişkileri çok fazla irdelenmemiştir (Hitlin, 2003). Ancak yukarıda bahsedilen çalışmalar değerlerin iç ve dış grup atflarının farklılaşmasını göstermede kullanılabilirliğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada Türkiyeli Kürtlerin kendi gruplarına yönelik atflarını değerler üzerinden ölçülmesi amaçlanmıştır. Kürt katılımcıların bireysel düzeyde değer yönelimleri belirlenirken, aynı zamanda 'Kürtler'in yine Türkiyeli Kürtler tarafından genel bir sosyal kategori olarak hangi değerlerle ilişkilendirildiği de araştırmaya dahil edilmiştir. Daha önceki çalışmalarla paralel bir şekilde dezavantajlı bir grup olarak Türkiyeli Kürtlerin; hem bireysel hem de grup düzeyinde belirledikleri değerler arasında uyum beklemekteyiz. Türkiye'de bireylerin ait oldukları grubun değerlerine dair algı ve atflarının (makalenin geri kalan kısmında "grup düzeyi değerler" olarak bahsedilecektir) ne olduğu konusunda literatürde herhangi bir çalışmaya rastlanmadığından, çalışmanın bu ayağının önemli bir boşluğu dolduracağını düşünüyoruz.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırma örneklemini Türkiye'de yaşayan ve kendini Kürt olarak tanımlayan, yaşları 18 ile 57 arasında değişen (Ort. = 29.9, S = 7.2), 67 kadın (%28.6) ve 165 erkek (%71.4), toplam 232 katılımcıdan oluşmaktadır. Örneklemin sosyo-demografik özellikleri itibarıyla genel olarak iki bloklu bir yapıdan oluşmaktadır. Katılımcıların %36'sı büyükşehirde, %34'ü bir beldede doğmuştur. Örneklemin %61'nin annesi, %25'inin babası hiç eğitim almamıştır. Yüzde 33'ü evli, %65'i ise bekar olan katılımcıların, %33.3'ü lisans, %13'ü yüksek lisans mezunudur. Katılımcıların %88'i anadilinin Kürtçe, %7.4'ü Türkçe ve %3.9'u Zazaca olduğunu belirtmiştir.

Veri Toplama Araçları

Politik Yönelim Ölçümü

Politik yönelim *1- Aşırı Sağ, 7- Aşırı Sol* olmak üzere tek maddelik 7'li Likert tipi derecelendirmeyle belirlenmiştir. Bu ölçüm politik psikoloji literatüründe çeşitli araştırmalarda kullanılmıştır (örn., Hasta ve Dönmez, 2009; Jost, 2006; Yılmaz ve Sarıbay, 2016).

Moreno Question (Tek Boyutlu Çift Kimlik Ölçümü)

Rico ve Jennings (2012) tarafından İspanyol-Katalan bağlamında kullanılan 'Moreno Question' ölçümü: 1-Sadece Kürt, 2- Türk'ten Çok Kürt, 3- Türk Kadar Kürt, 4- Kürt'ten Çok Türk ve 5- Sadece Türk şeklinde uyarlanmıştır. Türk-Kürt ilişkileri bağlamında reaktif bir etnik kimlik olan Kürt kimliğinin Türk kimliğine karşı konumunu sürekli bir değişken olarak ele alınmış ve tek maddelik ölçümle katılımcıların etnik kimlik tanımlamalarını derecelendirmeleri istenmiştir. Etnik kimliğini 5, yani "sadece Türk" olarak işaretleyen 3 katılımcı çalışmaya dahil edilmemiştir.

Etnik Kimlik Ölçeği (EKÖ)

Umaña-Taylor ve diğerleri (2004) tarafından etnik grupların kimlikleriyle özdeşleşme seviyelerini ölçmek üzere geliştirilen Etnik Kimlik Ölçeği (*Ethnic Identity Scale*) araştırmacılar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Ölçeğin orijinalinde keşif (*exploration* - 7 madde), kararlılık (*resolution* - 4 madde) ve olumlama (*affirmation* - 6 madde) olmak üzere 3 alt ölçek ve 17 soru bulunmaktadır. Orijinal çalışmada alt ölçeklerin cronbach alfa değerleri: keşif alt boyutu için $\alpha = .91$, kararlılık altboyutu için $\alpha = .92$ ve olumlama altboyutu için $\alpha = .86$ olarak hesaplanmıştır. EKÖ'nün yapı geçerliliğini sınamak amacıyla uygulanan açımlayıcı faktör analizi sonucuna göre; hiçbir faktöre yüklenmeyen 'Etnik kökenimin benim için ifade ettiği şey konusunda net bir tutum içerisindeyim' ile 'Başka bir etnik kökene sahip olmayı dilerdim' maddeleri analizlerden çıkartılarak tekrarlanmış ve sonuçta orijinalindeki gibi 3 faktörlü yapı elde edilmiştir. Alt boyutların cronbach alfa güvenilirlik katsayıları Keşif (6 madde, örn. *Etnik kökenimi daha iyi öğrenebileceğim organizasyonlara katılıyorum.*) $\alpha = .83$; Kararlılık (3 madde, örn. *Etnik kökenim hakkında ne hissettiğimin bilincindeyim.*) $\alpha = .76$ ve Olumlama (6 madde, örn. *Etnik kökenimi sevmiyorum.*) $\alpha = .66$ olarak hesaplanmıştır. Bu ölçekte alınan toplam puanın artması özdeşleşmenin arttığı anlamına gelmemekte; ancak örneklemin alt ölçeklere verdiği puanlara K ortalamalar yöntemiyle uygulanan kümeleme analizi sonucuna göre belirlenen kesme noktası esas alınarak, her katılımcının puanının düşük (-) veya yüksek (+) olması o katılımcının yerleşeceği etnik kimlik statüsünü (EKS) belirlemektedir. Ancak bu çalışmada düşük cronbach alfa güvenilirlik katsayısı dolayısıyla Olumlama alt ölçeği gözardı edilmiş, EKS keşif ve kararlılık olmak üzere 2 boyut ve toplam 9 madde esas alınarak hesaplanmıştır.

Portre Değerler Anketi (PDA)

Katılımcılardan PDA'nın maddelerini iki defa cevaplandırmaları istenmiştir. İlk puan kategorisinde 'Aşağıda bazı kişiler kısaca betimlenmiştir. Lütfen her betimi okuyun ve bu tanımın Kürtlere ne kadar uyduğunu düşünün. Kürtlere ne kadar benzediğini göstermek için

ilk kutucuğa; sizce uygun olanı sayıyı yazınız" şeklindeki yönergeyle katılımcılardan diğer Kürtler'i, yani grup düzeyinde "genel olarak Kürtler"i değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcılar ikinci puan kategorisinde "Daha sonra size ne kadar benzediğini ya da benzediğini düşünün. Betimde verilen kişinin size ne kadar benzediğini göstermek için ikinci kutucuğa sizce uygun olanı sayıyı yazınız." yönergesiyle birey düzeyinde "kendilerini" değerlendirmişlerdir.

Schwartz ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen, Demirutku ve Sümer (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan 40 soruluk Portre Değerler Anketi, 1- Bana Hiç Benzemiyor - 6- Bana Çok Benziyor şeklinde sunulan 6'lı likert formatındadır. Her madde üçüncü bir kişinin katılımcıya ne kadar benzediğine dair bir tanımlama içermektedir ve yüksek puan ilgili değer yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Öz Yönelim (4 madde, grup $\alpha = .68$; birey $\alpha = .60$), Hazcılık (3 madde, grup $\alpha = .69$; birey $\alpha = .59$) ve Uyarılım (3 madde, grup $\alpha = .62$; birey $\alpha = .55$) değer tipleri Yeniliğe Açıklık değer boyutunu; Uyuma (4 madde, grup $\alpha = .61$; birey $\alpha = .66$), Geleneksellik (4 madde, grup $\alpha = .43$; birey $\alpha = .60$) ve Güvenlik (5 madde, grup $\alpha = .66$; birey $\alpha = .66$) değer tipleri Muhafazacı Yaklaşım değer boyutunu; Evrensellik (6 madde, grup $\alpha = .85$; birey $\alpha = .81$) ve İyilikseverlik (4 madde, grup $\alpha = .75$; birey $\alpha = .74$) değer tipleri Özdeşleşme değer boyutunu ve son olarak Güç (3 madde, grup $\alpha = .52$; birey $\alpha = .63$), Başarı (4 madde, grup $\alpha = .65$; birey $\alpha = .78$) ve Hazcılık değer tipleri ise Özgenişletim değer boyutunu oluşturmaktadır. Geleneksellik değer tipi düşük cronbach alfa değeri dolayısıyla analizlere dahil edilmemiştir. Her değer tipinin ortalamasından elde edilen puanlar, değer boyutlarını hesaplamak için kullanılmaktadır. Yüksek puanlar o değer tipi veya değer boyutunun benimsendiğinin bir göstergesidir.

İşlem

Anket formunun çevrimiçi versiyonu araştırmacıların sosyal çevresinde bulunan Kürt Üniversite öğrencilerinden başlayarak kartopu örnekleme tekniğiyle sosyal medya aracılığıyla yayılmıştır. Ayrıca İstanbul'da Kürt dernek ve vakıflarından ve Kürt nüfusunun yoğun olarak yaşadığı Van'da, eğitimin okuma-anlama için yeterli seviyede olduğu sendika ve meslek örgütlerinden katılımcılara elden ulaştırılmıştır. Katılımcılara bilgilendirilmiş onam formuyla birlikte, farklı sıralamalarla ölçekler anket şeklinde sunulmuştur. Anketlerin cevaplandırılması yaklaşık olarak 15-20 dakika sürmüştür. Veriler SPSS 21 programıyla analiz edilmiştir. Verilere birey-grup karşılaştırmaları için Bağımsız Örneklem t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA); değer tercihleri üzerinde değişkenlerin etkisini göstermek için Korelasyon ile birlikte Lineer ve Lojistik Regresyon analizlerinin uygulanmasına karar verilmiştir.

Bulgular

İlk olarak değer yönelimlerinin demografik değişkenlerle ilişkisini incelemek amacıyla uygulanan Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre; katılımcıların ebeveynleriyle aralarındaki doğum yeri (yerleşim yeri) farkı ($0 = \text{fark yok}$, $4 = \text{fark çok}$) ile Yeniliğe Açıklık ($r = .14$, $p < .05$) ve eğitim farkı ile Özdeşlik ($r = .17$, $p < .01$) boyutu arasında düşük ancak pozitif ilişki gözlenmiştir. Politik yönelim ile Özdeşlik ve Yeniliğe Açıklık (sırasıyla $r = -.15$, $p < .05$; $r = -.17$, $p < .01$) arasında negatif, Muhafazacı Yaklaşım ($r = .27$, $p < .001$) ile pozitif ilişki gözlenmiştir. Katılımcıların yaşı ile Muhafazacı Yaklaşım ($r = .20$, $p < .01$) arasında pozitif yönlü ilişki gözlenirken; bu değer boyutunun eğitim seviyesi ($r = -.17$, $p < .01$) ile negatif yönlü ilişki göstermiştir. Etnik kimlik tanımlaması için kullanılan Kürt-Türk skalası ölçümü Özdeşlik ($r = -.19$, $p < .01$) ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur (Bkz. Tablo 1).

Katılımcıların etnik kimlik statüleri Marcia'nın (1966) sınıflandırmasına dayanarak keşif ve kararlılık alt ölçeklerine K ortalamalar yöntemiyle uygulanan kümeleme analizi sonucunda, 1- *Kimlik Kargaşası* ($n = 16$), 2- *Bağımlı Kimlik* ($n = 8$), 3-*Kimlik Arayışı* ($n = 51$), 4-*Başarılı* ($n = 156$) şeklinde dört kimlik statüsü belirlenmiştir. Daha sonra bu dört kategoriden oluşan etnik kimlik statülerine değer boyutları bakımından İlişkisiz Örneklemeler Tek Yönlü Varyans Analizi uygulanmış (Bkz. Tablo 2), F testiyle yapılan grup karşılaştırmalarındaki ortalamalarının hangilerinin farklılaştığını incelemek üzere Çoklu karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır.

Özdeşlik ($p > .05$) ve Yeniliğe Açıklık ($p > .05$) değer boyutlarına ait varyans homojenliği sağlanmıştır. Özdeşlik değer boyutunda etnik kimlik statüleri arasındaki fark anlamlıdır [$F(3-227) = 4,81$, $p = .003$]. İkili grup karşılaştırmalarına göre; *Başarılı* (Ort. = 5.31, S = 0.69) etnik kimlik statüsündeki katılımcılar *Kimlik Kargaşası* (Ort. = 4.76, S = 0.9) statüsüne göre daha yüksek

Özdeşlik puanı almışlardır ($.55 \pm .18$, $p = .014$). Ancak *Kimlik Arayışı* (Ort. = 5.03, S = 0.55) ile *Başarılı* (Ort. = 5.31, S = 0.69) etnik kimlik statüsü arasında ($.27 \pm .11$, $p = .068$) fark anlamsızdır (Bütün puanları birarada görmek için Bkz. Ek-1).

Yeniliğe Açıklık değer boyutunda da etnik kimlik statüleri arasındaki fark anlamlıdır [$F(3-227) = 6,02$, $p = .001$]. İkili grup karşılaştırmalarına göre *Başarılı* (Ort. = 4.53, S = 0.7) etnik kimlik statüsündeki katılımcılar *Kimlik Kargaşası* (Ort. = 4.02, S = 0.81) statüsündekilere göre daha yüksek Yeniliğe Açıklık puanı almışlardır ($.51 \pm .18$, $p = .035$). Benzer bir ilişki *Başarılı* (Ort. = 4.53, S = 0.7) ile *Kimlik Arayışı* (Ort. = 4.14, S = 0.7) arasında da gözlenmiştir ($.39 \pm .11$, $p = .004$). Ancak sonuçlara göre kimlik statüleri, Muhafazacı Yaklaşım ve Özgenişletim değer boyutlarında farklılaşmamaktadır.

Regresyon Analizine İlişkin Bulgular

Politik yönelim ve etnik kimlik statülerinin Özdeşlik, Özgenişletim, Muhafazacı Yaklaşım ve Yeniliğe Açıklık değer boyutları üzerindeki yordayıcı etkileri test etmek için etnik kimlik statülerine göre farklılaştığı gösterilen Özdeşlik ve Yeniliğe Açıklık seçilmiştir. Politik yönelimin yordayıcı, değer boyutlarının yordanan ve etnik kimlik statülerinin aracı değişken olduğu regresyon analizleri öncesinde (Bkz. Şekil 1); dört kategoriden oluşan etnik kimlik statülerine yerleşen katılımcılar eşit dağılmadığı ve ANOVA sonuçlarına göre *Başarılı* etnik kimlik statüsü belirleyici olduğu için; mevcut aracı değişkenden 0-Diğer ($n = 75$) ve 1-Başarılı ($n = 156$) olmak üzere ikili (dichotomous) bir kukla değişken oluşturulmuştur.

Değerlendirmeye başlamadan önce değişkenler Kolmogorov-Smirnov normal dağılım testi ile sınanmış ve değişkenlerin normal dağılım gösterdiği gözlenmiştir. Daha sonra F Levene varyans homojenliği testi sırasıyla politik yönelim ve etnik kimlik statülerine uygulanmış ve varyansların homojen olduğu görülmüştür (sırasıyla $F(231-231) = 69,91$, $p > .05$; $F(231-231) = 3,02$, $p > .05$).

Tablo 1. Demografik Değişkenler ile Birey Düzeyi Değer Boyutları Arasındaki Korelasyon Değerleri

Birey Düzeyi	Özgenişletim	Yeniliğe Açıklık	Özdeşlik	Muhafazacı Yaklaşım
Yaş	-.03	-.11	.04	.20**
Eğitim Seviyesi	-.08	.03	0.1	-.17**
Doğum Yeri Farkı	.07	.14*	.07	-.04
Eğitim Farkı	.01	.02	.17**	.09
Kürt-Türk Skalası	-.03	-.13	-.19**	-.06
Politik Yönelim	.12	-.17**	-.15*	.27***

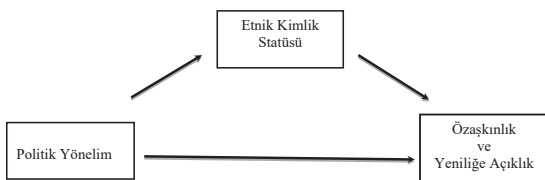
*** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$

Tablo 2. Etnik Kimlik Statülerinin Birey Düzeyi Değer Boyutları ile ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F
Özgenişletim	Gruplar Arası	.75	3	.25	
	Grup İçi	182.73	227	.80	.31
	Toplam	183.49	230		
Yeniliğe Açıklık	Gruplar Arası	9.25	3	3.08	
	Grup İçi	116.15	227	.51	6.02**
	Toplam	125.4	230		
Özaşkınlık	Gruplar Arası	6.81	3	2.27	
	Grup İçi	107.18	227	.47	4.81*
	Toplam	113.99	230		
Muhafazacı Yaklaşım	Gruplar Arası	.81	3	.27	
	Grup İçi	187.11	227	.82	.33
	Toplam	187.91	230		

** $p < .001$, * $p < .01$

Değişkenler arası ilişkinin niteliği uyum çizgisi (fit-line) nokta grafiğinde doğrusal eğri sınımlanmasıyla incelendiğinde hem yordayıcı hem de aracı değişkenin yordanan değişken ile doğrusal ilişki gösterdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca yordayıcı ve aracı değişkenlerin birbirleri ve yordanan değişkenler ilişkisi Pearson korelasyon testi ile sınanmış sonuçlar ortalama ve standart sapmalarla birlikte Tablo 3'te gösterilmiştir. Son olarak çoklu ortak doğrusallık sınaması yapılmış ancak saptanmamıştır. Yordayıcı ve aracı değişkenlere ait VIF değerleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Şekil 1. Özaşkınlık ve Yeniliğe Açıklık Değer Boyutları Üzerinde Politik Yönelimin Ana Etkisi ve Etnik Kimlik Statüsünün Aracı Etkisini Gösteren Regresyon Modeli

İlk olarak Özaşkınlık değer boyutunun yordanan olduğu model için; birinci aşamada politik yönelimin katılımcıları kategorik bir değişken olan etnik kimlik statülerine yerleştirmedeki yordayıcılığı Lojistik Regresyon Analiziyle sınanmıştır. Değişkenler arasında yapılan Spearman sıralı korelasyon analizinde göre anlamlı negatif bir ilişki ($r_s = -.29$, $p < .001$) gözlemlenmiştir. İlk

basamakta modelin etnik kimlik statüsü kategorilerindeki katılımcıları %67,9 oranında doğru tahmin edebildiği görülmüştür. Politik yönelimin yordayıcı olarak modele dahil edildiği ikinci basamakta ise kategorilere yerleşen katılımcıların sayısı değişmiş ancak modelin tahmin oranı değişmemiştir. Sonuç olarak politik yönelim katılımcıların başarılı etnik kimlik statüsüne yerleşme ihtimalini % 37 oranında azaltmaktadır (Wald = 15.75; $\beta = -.46$; OR = .63; $p < .001$).

Daha sonra *Başarılı* etnik kimlik statüsünün aracılık ilişkisini test etmek için Çoklu Doğrusal Hiyerarşik Aracı Regresyon Analizi yapılmıştır. Bunun için regresyon modeline yordayıcı değişken olarak politik yönelim birinci blokta, aracı değişken olarak *Başarılı* kukla değişken ikinci blokta tanımlanmıştır. Analiz sonuçlarına göre anlamlı yordayıcılık etkisi gösteren politik yönelim başarılı statüsünün aracı değişken olarak tanımlandığı ikinci modelde yordayıcılık etkisi anlamını yitirmiştir (Bkz. Tablo 4). Ancak bu modeldeki aracı değişken kategorik olduğu için doğrusal regresyon modeli ile aracı etkinin doğrulanması mümkün değildir. Bu yüzden Iacobucci'nin (2012) önerdiği mix modelleme ile birinci aşamada yapılan '*lojistik regresyon ile ikinci aşamadaki doğrusal regresyondan (OLS) elde edilen değerler standart puanlara dönüştürülerek*' karşılaştırılmıştır (sf. 22). Bunun için lojistik regresyon ve doğrusal regresyondan elde edilen değerler standart skorlara dönüştürülerek Iacobucci'nin (2012) önerdiği formüle göre z puanı cinsinden aracı değişken ($z_{\text{mediation}}$) değeri hesaplanmıştır. Ona göre aracılık etkisinin $p < .05$ düzeyinde anlamlı olabilmesi için hesaplanan değerlerin $|1.96|$ 'dan büyük olması

Tablo 3. Politik Yönelim, Etnik Kimlik Statüsü, Özaşkınlık ve Yeniliğe Açıklık Korelasyon Analizi Sonuçları

	Politik Yönelim	Etnik Kimlik Statüsü	Özaşkınlık	Yeniliğe Açıklık
Politik Yönelim	1	-.28***	-.15*	-.17**
Etnik Kimlik Statüsü		1	.23**	.27***
Özaşkınlık			1	.48**
Yeniliğe Açıklık				1
Ort.	2.7	.67	5.2	4.39
S	1.32	.46	.7	.7

gerekir. Buradaki regresyon modeli için ($n=231$), $z_{mediation} = 2.325$ olarak hesaplanmıştır. Yani politik yönelim ile Özaşkınlık değer boyutu ilişkisinde *Başarılı* kimlik statüsünde olmanın tam aracılık etkisi anlamlıdır.

İkinci aşamada Yeniliğe Açıklık değer boyutu için de benzer bir süreç izlenerek söz konusu değer boyutunu yordayan değişkenler incelenmiştir. Politik yönelimin yordayıcı, Yeniliğe Açıklık boyutu yordanan ve *Başarılı* kimlik statüsünün aracı değişken olduğu bu modelde de ilk aşamada yukardaki lojistik regresyon analizi tekrar edilmiş ve aynı sonuçlar bulunmuştur. *Başarılı* kimlik statüsünün politik yönelim ile Yeniliğe Açıklık değer boyutu ilişkisinde aracı etkisini test etmek için ise Çoklu Doğrusal Hiyerarşik Aracı Regresyon Analizi yapılmıştır. Bunun için regresyon modeline yordayıcı değişken olarak politik yönelim birinci blokta, aracı değişken olarak

Başarılı kukla değişken ikinci blokta tanıtılmıştır. Analiz sonuçlarına göre Başarılı etnik kimlik statüsü Yeniliğe Açıklık değeri içinde aracılık etkisi göstermektedir (Bkz. Tablo 5). Iacobucci (2012) tarafından önerilen yöntemle elde edilen $z_{mediation} = 3.196$ olarak hesaplanmıştır. Politik yönelim ile Yeniliğe Açıklık değer boyutu ilişkisinde *Başarılı* kimlik statüsünde olmanın tam aracılık etkisi anlamlıdır.

Birey ve Grup Düzeyi Ortalama Karşılaştırmaları

Katılımcıların birey ve grup düzeyi Portre Değerler Anketi puanları arasındaki farklılaşmayı test etmek için Tekrarlı Ölçümler t-Testi yapılmıştır (Bkz. Tablo 5). Özgenişletim değer boyutunda birey ve grup düzeyinde alınan puanlardaki farklılaşma anlamlıdır ($t(231) = -3.95$, $p < .001$). Katılımcıların birey düzeyi (Ort. = 3.93; S = .91)

Tablo 4. Politik Yönelim ile Yeniliğe Açıklık ve Özaşkınlık Değer Boyutları İlişkisinde Etnik Kimlik Statülerinin Aracı Etkisine Dair Çoklu Doğrusal Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

Yeniliğe Açıklık	ΔR^2	B	Std. Hata	Beta	t	Tolerans
Birinci Blok	.03*					
Politik Yönelim		-.10	.04	-.17	-2.61*	1
İkinci Blok	.08***					
Politik Yönelim		-.06	.04	-.11	-1.57	.91
Etnik Kimlik Statüsü		.38	.11	.24	3.56***	.37
Özaşkınlık	ΔR^2	B	Std. Hata	Beta	t	Tolerans
Birinci Blok	.02*					
Politik Yönelim		-.08	.03	-.15	-2.25*	1
İkinci Blok	.06**					
Politik Yönelim		-.05	.04	-.09	-1.37	.91
Etnik Kimlik Statüsü		.30	.10	.20	2.96**	.37

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 5. Değer Boyutlarının Birey ve Grup Düzeyi Ortalama Karşılaştırması *t* Test Analiz Sonuçları

	<i>Ort</i>	<i>S</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>
Birey Özgenişletim	3.93	.91	231	-3.95***
Grup Özgenişletim	4.15	.86		
Birey Yeniliğe Açıklık	4.38	.77	231	6.30***
Grup Yeniliğe Açıklık	4.07	.93		
Birey Özaşkınlık	5.18	.75	231	9.29***
Grup Özaşkınlık	4.77	.91		
Birey Muhafazacı Yaklaşım	4.17	.92	231	-.84
Grup Muhafazacı Yaklaşım	4.21	.81		

*** $p < .001$

Özgenişletim puanları grup düzeyinde ($Ort. = 4.15$; $S = .86$) aldıklarından daha düşüktür. Yeniliğe Açıklık değer boyutunda birey ve grup düzeyinde alınan puanlarındaki farklılaşma da anlamlıdır ($t(231) = 6.30$, $p < .001$). Katılımcıların birey düzeyi ($Ort. = 4.38$; $S = .77$) Yeniliğe Açıklık puanları grup düzeyinde ($Ort. = 4.07$; $S = .93$) aldıklarından daha yüksektir. Özaşkınlık değer boyutunda da birey ve grup düzeyinde alınan puanlardaki farklılaşma anlamlıdır ($t(231) = 9.29$, $p < .001$). Katılımcıların birey düzeyi ($Ort. = 5.18$; $S = .75$) Özaşkınlık puanları grup düzeyinde ($Ort. = 4.77$; $S = .91$) aldıklarından daha yüksektir. Ancak Muhafazacı Yaklaşım değer boyutunda birey ve grup düzeyinde alınan puanlardaki farklılaşma anlamlı değildir ($t(231) = -.84$, $p > .05$).

Tartışma

Bu araştırmada temel olarak Türkiyeli Kürtlerin etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeyinin değer yönelimlerini belirlemede oynadığı role odaklanılmıştır. Azınlık grupların yaşadığı tarihsel ve sosyal süreçlerin bir sonucu olarak baskın gruplardan farklılaşan kimlik oluşumlarının değer yönelimleriyle ilişkili olacağı varsayımına dayanarak, katılımcıların demografik değişkenleri ve politik yönelim gibi temel sosyo-yapısal değişkenlerinin değerlerle olan ilişkisine bakılmış ve bu ilişkilerde etnik kimlik statüsünün aracı etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Kürtlerin artan yaşla birlikte muhafazakar değerlere sahip olmaları, Temel İnsani Değerler yaklaşımının Türkiye (Gümüş, Sümer ve Dönmez, 2007; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999, Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu 2002) ve dünyadaki (Mishra, 1994; Schwartz ve ark., 2001) bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Modernleşmenin etkileri sadece yaş değişkeninde değil eğitim seviyesi, ebeveynler ile katılımcılar arasındaki doğum yeri farkı ve eğitim seviyesi farkından da gözlenebilmektedir. Doğum yerinde yaşanan farklılaşma ebeveynler ile çocuklar arasında farklı sosyalleşme pratikleri ve ihtiyaçları yaratarak bireysel düzlemde farklı değer sistemlerine olanak tanımaktadır. Özellikle Yeniliğe Açıklık ve Özaşkınlık değerleriyle pozitif ilişkili olarak gözlemlenen bu genel dönüşüm bu çalışmada da gözlenmiştir (Inglehart ve Baker, 2000; Boehnke, 2001). Türkiyeli Kürtler de kentleşme sonucu artan mesleki uzmanlaşma, eğitim ve cinsiyet rollerinin değişimiyle geleneksel değerleri modern değerlere doğru değişime zorlayan genel eğilime uymaktadır (Başaran, 1992; Inglehart ve Baker, 2000; Phalet ve Claeys, 1993; Schwartz, 2006). Ancak değer boyutlarının yaş, eğitim seviyesi, ebeveynlerle olan eğitim ve doğum yeri (yerleşim yeri) farkı gibi yapısal değişkenlere oranla en çok politik yönelimden etkilenmesi ve bu anlamıyla politik atmosferin Türkiyeli Kürtlerin değer yönelimlerini etkisi altına alan bir çeşit zamanın ruhu olması dikkate değer bir noktadır. Bu sonuç Kürtlerin oldukça politikleşmiş bir sosyal grup olduğunu göstermektedir.

Daha önce değerler ile politik yönelim arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda sol politik yönelimin Yeniliğe Açıklık değerlerini; sağ politik yönelimin ise Muhafazacı Yaklaşım değerlerini belirlediği gösterilmiştir (Caprara ve Zimbardo, 2004; Caprara vd., 2006; Schwartz vd., 2001; Schwartz vd., 2010). Türkiye'de yapılan bir çalışmada da Cesur ve diğerleri (2014) politik yönelim tanımlamasının Muhafazacı Yaklaşım değer boyutundaki farklılaşmayı belirlediğini bulmuşlardır. Benzer şekilde bu çalışmada da sağ politik yönelim

Muhafazacı Yaklaşım değerini, sol politik yönelim ise hem Yeniliğe Açıklık hem de Özaşkınlık değerini pozitif yönde belirlemiştir. Türkiyeli Kürtler politik yönelim değerler ilişkisinde Yeniliğe Açıklık-Muhafazacı Yaklaşım boyutundaki polarizasyona uymakla birlikte Özaşkınlık değerleri de sol politik yönelim tarafından belirlenmektedir. Bireyin toplumla kurduğu ilişkiye dair ilkelere oluşan Özaşkınlık-Özgenişletim değer boyutlarında Evrenselcilik ve Yardımseverlik değerleriyle temsil edilen Özaşkınlık, kişilerin bireysel amaçlarının ötesinde diğerlerini önemsemelerini ve kolektif bir tavırla kendilerini aşmalarını gerekli kılan bir değer boyutudur. Türkiyeli Kürtlerde sol politik yönelim sadece toplumsal bir kavrayışla yeniliklere açık olmayı değil, bireysel düzeyde kolektif amaçları öncelemeyi de belirliyor gözükmektedir.

Ancak özdeşleşmenin değerler üzerindeki yordayıcılık etkisi politik yönelimin söz konusu değer boyutları üzerindeki yordayıcılığını baskılayacak düzeydedir. Diğer bir deyişle *Başarılı* kimlik statüsünde olmak, katılımcıların Özaşkınlık ve Yeniliğe Açıklık değerlerinin yüksek olmasını sol politik yönelimli olmaktan daha fazla belirlemektedir. Buradan hareketle Türkiyeli Kürtlerin kendi etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeylerinin, etnik kimliklerini keşif ve bu konuda kararlı olmalarına olumlu etki ettiği ve bu etkinin sonucunda kendilerini yeni fikirlere açık, evrensel değerleri önemseyen ve yardımsever olarak değerlendirmelerine neden olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Daha önce farklı etnik bağlamlarda da gösterildiği üzere farklı kimlik tanımlamaları bireylerin değer yönelimlerini belirlemektedir (Austers, 2002; Stelzl ve Seligman, 2009; Tulviste, Konstabel ve Tulviste, 2014). Ancak bu çalışmada sosyal kimlik tanımlamasına göre değişen değer önceliklerinden farklı olarak, bireysel düzeydeki değer yönelimlerini belirleyen ve temel belirleyici olan politik yönelimin ana ilişkisine aracılık eden bir etnik kimlik statüsü ortaya konmuştur.

Bu çalışmanın etnik kimlik statülerinin yordayıcılığına ilişkin bulguları etnik kimlikleri sosyal kimlik kuramının bilişsel kategorizasyona dayalı sınıflandırması üzerinden ele almanın sakıncalı olduğunu göstermektedir. Yirminci yüzyılda yaşanan Türk uluslaşması ve modernleşmesi, etnik azınlık konumundaki Kürtler için sadece bir kimlik edinim sürecine karşılık gelmektedir. Kültürel kimliğin daha büyük ulusal bağlamlarda değerler aracılığıyla kişisel kimlik işlevi görmesine (Hitlin, 2003) benzer biçimde 'Kürt kimliği' kişisel düzeyde evrenselci, yardımsever ve yeniliğe açık değerleri harekete geçirmektedir. Bu anlamıyla etnik kimliklerin sosyo-politik dönüşümler karşısındaki işlevinin kişisel benlik görevi görerek, sürekli ve sabit benlik örüntülerini korumaları olarak düşünülebilir. Hortaçsu ve Cem Ersoy da (2005) sosyalleşmeyle öğrenilen sosyal kimlikler olarak gerçek grup aidiyetlerinin nispeten sabit bir kimlik örüntüsü sergilediğini belirtmektedirler.

İkinci olarak Yeniliğe Açıklık ve Özaşkınlık değer boyutlarında gözlenen artışın Kürt kimliğiyle olan ilişkisi Esmer'in (2012) Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesi için rapor ettiği yüksek post-materyalistik değerler bulgusunu açıklama ihtimali taşımaktadır. Bu çalışmada ülkenin en düşük ekonomik gelişmişlik seviyesinde olmasına rağmen post-materyalistik değerler konusunda en yüksek puanlara Güneydoğu Anadolu bölgesinde rastlanmıştır. Bölgenin etnik yapısının yoğunluklu olarak Kürtlerden olduğu düşünüldüğünde söz konusu değer sapmasının bölgedeki kimlik tanımlamasıyla ilişkili olduğu söylenebilir. Nitekim bu çalışmanın bulguları Kürt etnik kimliğini keşif ve bu kimlik konusunda kararlılıkta yaşanan artışın, kişilerin kendi iç ve dış grupları hakkında olumlu sosyal davranışlarını belirleme, yakın olduğu kişilerin esenliğini koruma ve güçlendirme, bütün insanlar için anlayış, hoşgörü ve doğanın esenliğini koruma gibi postmateryalistik özelliklere sahip öz yönelim, uyarılım, hazcılık gibi değerlerden oluşan *Yeniliğe Açıklık ve Özaşkınlık* değer boyutlarında artışa neden olduğunu ortaya koymaktadır. Bu da değerlerin kimlik tanımlamasıyla olan ilginç birlikteliğine bir örnek oluşturmaktadır. Ancak değerlerin kimlikle kurduğu ilişki zorunlu veya verili olmayıp etnik ilişkilerin içine gömülü olduğu sosyo-yapısal değişimlerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü kimlik ve değerler arasındaki etkileşimler modernleşmeyle birlikte *değer kaybı* olarak tanımlanan süreçlere göre yaşanmaktadır (Baumeister ve Muraven, 1996). Modernleşme sonucu her türlü manevi değerlerde yaşanan aşınma benlik kavramının önemsenmesine ve kimliklerin görünürlük kazanmasına olanak tanımaktadır. Türkiyeli Kürtlerde gözlenen bu özgün durumun değer kaybıyla birlikte kimliği önemsemeye yaşanan artışın, postmateryalistik değerlerde yaşanan artışı beslemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Birey-Grup Karşılaştırması

Bu çalışmada kişisel değerlerinin dışında katılımcıların gruplarına atfettikleri ve sosyal bir kimlik olarak Kürt Kimliğine yükledikleri değerleri farklı bir puanlamayla elde ettik. Türkiyeli Kürtler etnik gruplarını kendilerine göre daha az yeniliğe açık olarak değerlendirmişlerdir. Aynı zamanda gruplarını iyilikseverlik ve evrenselcilik değerleri konusunda da daha düşük seviyede görmüşlerdir. Buna karşın etnik gruplarının kendilerinden daha fazla güç ve başarıya önem verdiklerini düşünmektedirler. Bu genel tabloya göre kendileri de Türkiyeli Kürt olan katılımcılarda, 'Kürt' temsilinin genel olarak güç ve başarı istenci yüksek, kendisi dışındakini önemsemeyen ve yeniliğe açık olmayan gibi atıflarla açıklanmışına işaret etmektedir.

Bu çalışmaya dahil olan katılımcılar geniş bir yaş aralığına sahip, farklı ekonomik seviyelerden ve şehirlerden gelmektedirler. Tüm örneklemin gruba yönelik atıfları

görece yeniliğe daha az açık, daha az hoşgörülü, bedensel hazlarını daha az önemseyen bir değer yönelimine sahip olarak şekillenmiştir. Bu durum grup kimliği üzerinden harekete geçirilen bu negatif kolektif temsilin (Çelik, 2013; İnceoğlu ve Çoban, 2014) grubun değer yönelimlerini kişisel düzeyde ifade edilen değer yönelimlerinden farklı bir yöne götürdüğüne göstermektedir. Değerlerin birey ve grup düzeyinde karşılaştırılmasında kimliğin stratejik kullanımıyla karşılaşmaktayız. Çünkü bu negatif temsile ve değer atıflarına sahip grup kimliği; genç, kentli, eğitim seviyesi yüksek ve politik olarak sol yönelimli katılımcılar tarafından stratejik olarak kullanılmakta ve bu yeni başarılı statüye sahip Kürt katılımcılar tarafından yeni bir Kürt kimliği doğrultusunda yeniden tanımlandığı düşünülmektedir (Kimliğin stratejik kullanımı için Bkz. Klein ve Azzi, 2001; Klein, Spears ve Reicher, 2007). Daha önce bazı çalışmalarda Türkiyeli Kürtlerin negatif kimlik temsilleriyle başa çıkmak için farklı stratejiler kullandıkları gösterilmiştir (bkz. Bayad ve Kuşdil, 2014; Alparslan, 2017). Ancak bu çalışma bireysel stratejilerden farklı olarak grup üyelerinin çoğunluğu tarafından bilinçli olarak sosyal kimliği modern değerler yönünde konsolide etme çabasını ortaya koyması açısından önemlidir.

Sonuç

Bu çalışmada gerçek bir dezavantajlı grup olan Türkiyeli Kürtlerin, etnik kimlik tanımlamalarının sosyal kimlik aidiyetinin ötesine geçerek değer yönelimlerini belirleyen ve politik atmosfere oldukça duyarlı bir siyasal kategori işlevi gördüğü ortaya konmuştur. Birey-Grup karşılaştırması ise bu sosyal kategorinin hoşgörüsü düşük, diğerlerini önemsemeyen, güç düşkünü bir Kürtlük ile yeniliğe açık, evrensel değerleri önemseyen ve yardımsever Kürtlük arasında çatışma dinamiği barındırdığını göstermektedir.

Sınırlılıklar

Çalışmanın en büyük sınırlılığı örneklemin kapsayıcılığı konusundaki eksikliğidir. Çalışmanın örneklemini farklı kentlerden ve geniş bir yaş aralığını kapsamasına rağmen Türkiyeli Kürtleri iki konuda temsil etmede sınırlıdır. İlk olarak Türkçe anket formuyla toplanan veriler Türkçe konuşamayan ve okur-yazarlık düzeyinin altındaki katılımcıları kapsayamamaktadır. İkincisi cinsiyet bakımından örnekleme eşit bir dağılım sağlanamamıştır. Ayrıca çalışma kapsamında kullanılan etnik kimlikle özdeşleşme modeli keşif, kararlılık ve olumlama alt ölçeklerinden oluşmasına rağmen çalışmadaki katılımcıların dağılımı ve hücre başına düşen kişi sayısı, olumlama alt ölçeği için analiz yapmaya uygun bulunmamış ve iç tutarlılık katsayısı da düşük olduğu için bu alt ölçeğin katkısı göz ardı edilmiştir. Kişinin etnik kimliğini olumlayıp olumlamadığı bir boyut olarak oldukça önemlidir, nitekim kişi etnik kimliğini keşfedip kararlı

olmasına rağmen duygusal olarak bağlı hissetmeyebilir. Bundan sonraki çalışmalarda bu boyutu hesaba katabilmek için hücre başına düşen katılımcı sayısı analize uygun sayıda olacak şekilde yeterince geniş bir örnekleme grubuyla çalışılmalıdır.

Kaynaklar

- Alparslan, K. (2017). Türkiye’de yaşayan Kürtlerin kimlik yönetim stratejileri ve dış grup tarafgirliği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Austers, I. (2002). Attribution of value stereotypes as a consequence of group membership: Latvian and Russian students living in Latvia compared. *International Journal of Intercultural Relations*, 26(3), 273-285.
- Baştürk, S. (2013). Değer dönüşümünün paradoksları: Post-materyalist çalışma yönelimlerinin eleştirisi. *İş Ahlakı Dergisi*, 6(2), 9-53.
- Barth, F. (1981). Process and form in social life: Selected essays of Fredrik Barth. Cilt 1. International Library of Anthropology. London, UK: Routledge.
- Başaran, F. (1992). The university students’ value preferences. *Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*, 14, 13-25.
- Baumeister, R., F. ve Muraven, M. (1996). Identity as adaptation to social, cultural, and historical context. *Journal of Adolescence*, 19, 405-416.
- Bayad, A. (2017). St. Andrews postülaları I: Ulus ve psikoloji, *Onto Dergisi*, 11. Erişim tarihi 02 Mayıs 2017, <http://www.ontodergisi.com/wp-content/uploads/2017/01/Sayı-11.pdf>
- Bayad, A. ve Kuşdil, M. E. (2014, Nisan). Kimlik yönetme stratejileri, grupla özdeşleşme düzeyi ve sosyal baskınlık yönelimi arasındaki ilişkiler: Kürt üniversite öğrencileri örneği. 18. Ulusal Psikoloji Kongresi’nde sunulmuş bildiri, Bursa.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34.
- Beşikçi, İ. (1993). *Kürt toplumu üzerine*. İstanbul, Türkiye: Yurt-Kitap.
- Boehnke, K. (2001). Parent-offspring value transmission in a societal context: Suggestions for a utopian research design with empirical underpinnings. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(2), 241-255.
- Bozarslan, H. (1996). Political crisis and the Kurdish issue in Turkey. R. W. Olson (Ed.), *The Kurdish nationalist movement in the 1990s: Its impact on Turkey and the Middle East*. içinde (sf. 135-153). Lexington, Kentucky: University PreS of Kentucky.
- Brewer, M. B. (2001). The many faces of social identity: Implications for political psychology. *Political Psychology*, 22(1), 115-125.

- Brubaker, R. ve Cooper, F. (2000). Beyond "identity". *Theory and Society*, 29(1), 1-47.
- Caprara, G. V. ve Zimbardo, P. G. (2004). Personalizing politics: A congruency model of political preference. *American Psychologist*, 59(7), 581.
- Caprara, G. V., Schwartz, S., Capanna, C., Vecchione, M. ve Barbaranelli, C. (2006). Personality and politics: Values, traits, and political choice. *Political Psychology*, 27(1), 1-28.
- Cesur, S., Yılmaz, O., Özgör, C., Tepe, B., Tatlıcıoğlu, I., Bayad, A. ve Kanık, E. (2014, Nisan). Politik ve dini yönelimin değerlerle ilişkisi. 18. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Bursa.
- Çelik, E. (2013). Televizyon dizilerinde Kürt kimliğinin temsili: Hayat Türküsü örneği. *Yayınlanmamış doktora tezi*, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çoymak, A. (2009). Associations of religious identification, secular identification, perceived discrimination, and political trust with ethnic and societal (national) identification. Yayınlanmamış Master Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi.
- Deaux, K. (1993). Reconstructing social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(1), 4-12.
- Deaux, K., Reid, A., Mizrahi, K. ve Ethier, K., A. (1995). Parameters of social identity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(2), 280-291.
- Demirutku, K. ve Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Portre Değerler Anketi'nin Türkçe uyarlanması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 17-25.
- Diehl, M. (1990). The minimal group paradigm: Theoretical explanations and empirical findings. *European Review of Social Psychology*, 1(1), 263-292.
- Eicher, V., Pratto, F. ve Wilhelm, P. (2013). Value differentiation between enemies and allies: Value projection in national images. *Political Psychology*, 34(1), 127-144.
- Erikson, E. H. (1959). Identity and the life cycle: Selected papers. *Psychological Issues*, 1, 1-171.
- Esmer, Y. (2012). *Değişimin kültürel sınırları Türkiye Değerler Atlası 2012*. İstanbul, Türkiye: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.
- Filiztekin, A. (2009). Regional unemployment in Turkey. *Papers in Regional Science*, 88(4), 863-878.
- Gümüş, Ö., Sümer, N. ve Dönmez, A. (2007, Haziran). Değerler, kültür ve politik görüşler arasındaki ilişki: Orta Asyalı ve Türk üniversite öğrencilerinin karşılaştırılması. I. Psikoloji Lisansüstü Kongresi, İzmir.
- Karakitapoğlu-Aygün, Z. ve İmamoğlu, E. O. (2002). Value domains of Turkish adults and university students. *The Journal of Social Psychology*, 142(3), 333-351.
- Hasta, D ve Dönmez, A., 2009. Yetkencilik ve bilişsel karmaşıklık düzeyi ile siyasal ideoloji arasındaki ilişki. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(64), 19-29.
- Hitlin, S. (2003). Values as the core of personal identity: Drawing links between two theories of self. *Social Psychology Quarterly*, 66(2), 118-137.
- Hortaçsu, N. ve Cem-Ersoy, N. (2005). Values, identities and social constructions of the European Union among Turkish university youth. *European Journal of Social Psychology*, 35, 107-121.
- Huddy, L. (2001). From social to political identity: A critical examination of social identity theory. *Political Psychology*, 22(1), 127-156.
- Iacobucci, D. (2012). Mediation analysis and categorical variables: The final frontier. *Journal of Consumer Psychology*, 22, 582-594.
- Inglehart, R. ve Abramson, P. R. (1994). Economic security and value change. *American Political Science Review*, 88(02), 336-354.
- Inglehart, R. ve Baker, W., E. (2000). Modernization, cultural change, and the persistence of traditional values. *American Sociological Review*, 65(1), 19-51.
- İmamoğlu, E. O. ve Karakitapoğlu-Aygün, Z. (1999). 1970'lerden 1990'lara değerler: Üniversite düzeyinde gözlenen zaman, kuşak ve cinsiyet farklılıkları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 1-22.
- İnceoğlu, Y. ve Çoban, S. (2014). *Azınlıklar, ötekiler ve medya* (1.baskı) İstanbul, Türkiye: Ayrıntı Yayınları.
- Jost, J. T. (2006). The end of the end of ideology. *American Psychologist*, 61(7), 651.
- Klein, O. ve Azzi, A. E. (2001). The strategic confirmation of meta-stereotypes: How group members attempt to tailor an out-group's representation of themselves. *British Journal of Social Psychology*, 40(2), 279-293.
- Klein, O., Spears, R. ve Reicher, S. (2007). Social identity performance: Extending the strategic side of SIDE. *Personality and Social Psychology Review*, 11(1), 28-45.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of personality and social psychology*, 3(5), 551.
- Marcia, J. E. (1993). The status of the statuses: Research review. J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer ve J. L. Orlofsky (Edt.), *Ego Identity A Handbook for Psychosocial Research* içinde (22-41). New York, NY: Springer New York.
- Mishra, R. C. (1994). Individualist and collectivist orientations across generations. U. Kim, H. C. Triandis, Ç. Kağıtçıbaşı, S. C. Choi, ve G. Yoon (Edt.), *Individualism and collectivism: Theory, method and applications* içinde (sf. 225-238). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Mullen, B., Brown, R. ve Smith, C. (1992). Ingroup bias as a function of salience, relevance, and status: An integration. *European Journal of Social Psychology*, 22(2), 103-122.
- Özgüngör, S. (2009). Postmodern değerler, kimlik oluşumu ve yaşam doyumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 32-42.
- Pettersson, T. ve Esmer, Y. (2008). *Changing values, persisting cultures: Case studies in value change*. Boston, MA: Brill.
- Phalet, K. ve Claeys, W. (1993). A comparative study of Turkish and Belgian youth. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24(3), 319-343.
- Phinney J., S. ve Ong A., D. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology*, 54(3), 271-281.
- Reicher, S. D., Spears, R. ve Postmes, T. (1995). A social identity model of deindividuation phenomena. *European Review of Social Psychology*, 6(1), 161-198.
- Reijerse, A., Van Acker, K., Vanbeselaere, N., Phalet, K., & Duriez, B. (2013). Beyond the ethnic-civic dichotomy: cultural citizenship as a new way of excluding immigrants. *Political Psychology*, 34(4), 611-630.
- Rico, G. ve Jennings, K.M. (2012). The Intergenerational transmission of contending place identities. *Political Psychology*, 33(5), 723-742.
- Rokeach, M. (1970). Faith, hope and bigotry. *Psychology Today*, 3(11), 33-37.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York, NY: Free Press.
- Rumbaut, R. G. (2008). Reaping what you sow: Immigration, youth, and reactive ethnicity. *Applied Development Science*, 12(2), 108-111.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- Schwartz, S. H. (2006). Les valeurs de base de la personne: Théorie, mesures et applications [Basic human values: Theory, measurement, and applications]. *Revue Française de Sociologie*, 42, 249-288.
- Schwartz, S. H. ve Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 268-290.
- Schwartz, S. H., Caprara, G. V. ve Vecchione, M. (2010). Basic personal values, core political values, and voting: A longitudinal analysis. *Political Psychology*, 31(3), 421-452.
- Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burges, S., Harris, M. ve Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(5), 519-542.
- Schwartz, S. J., Montgomery, M. J. ve Briones, E. (2006). The role of identity in acculturation among immigrant people: Theoretical propositions, empirical questions, and applied recommendations. *Human Development*, 49(1), 1-30.
- Stelzl, M. ve Seligman, C. (2009). Multiplicity across cultures: Multiple national identities and multiple value systems. *Organization Studies*, 30(09), 959-973.
- Stryker, S. (1987). Identity theory: Developments and extensions. Y. Krysiya ve H. Terry (Edt.), *Self and identity: Psychosocial perspectives* içinde (s.89-103). Oxford, UK: John Wiley ve Sons.
- Şen, E. (2014) Türkiye’de sosyal psikolojinin (a)sosyalliği. *Onto Dergisi*, 3. Erişim tarihi 02 Mayıs 2017, http://ontodergisi.com/index.php?option=com_content&view=article&id=63:tuerkiye-de-sosyal-psikolojinin-a-sosyalligi&catid=11:elestirel-psikoloji&Itemid=109
- Tajfel, H. (1982). Social psychology of intergroup relations. *Annual Review of Psychology*, 33(1), 1-39.
- Tulviste, T., Konstabel, K. ve Tulviste, P. (2014). Stability and change in value consensus of ethnic Estonians and Russian-speaking minority. *International Journal of Intercultural Relations*, 39, 93-102.
- Turner, J. C. (1985). Social categorization and the self-concept: A social cognitive theory of group behavior. *Advances in Group Processes: Theory and Research*, 2, 77-122.
- Turner, J. C., Brown, R. J. ve Tajfel, H. (1979). Social comparison and group interest in ingroup favoritism. *European Journal of Social Psychology*, 9(2), 187-204.
- Tyler, T. R. (1999). Why people cooperate with organizations: An identity-based perspective. *Research in Organizational Behavior*, 21, 201-246.
- Uluğ, Ö. M., & Çoymak, A. (2017). Bir bilim alanı olarak psikoloji, sosyal yapıyı anlamının neresinde? Davranış ve yapı ilişkisi üzerine eleştirel bir deneme. *Praksis*, 42, 657-681.
- Umaña-Taylor, A. J., Yazedjian, A. ve Bámaca-Gómez, M. (2004). Developing the ethnic identity scale using Eriksonian and social identity perspectives. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 4(1), 9-38.
- Vedder, P., Berry, J., Sabatier, C. ve Sam, D. (2009). The intergenerational transmission of values in national and immigrant families: The role of zeitgeist. *Journal of Youth and Adolescence*, 38(5), 642-653.
- Yeğen, M. (2003). *Devlet söyleminde Kürt sorunu*. İstanbul, Türkiye: İletişim Yayınları.

Yeğen, M., 2009. Prospective-Turks or pseudo-citizens: Kurds in Turkey. *The Middle East Journal*, 63(4), 597-616.

Yılmaz, O. ve Sarıbay, S. A. (2016). An attempt to clarify the link between cognitive style and political ideology: A non-western replication and extension. *Judgment and Decision Making*, 11(3), 287-300.

Zeyneloğlu, S., Civelek, H. ve Y. Coşkun, Y. (2011). Kürt sorununda antropolojik ve demografik boyut: Sayım ve araştırma verilerinden elde edilen bulgular. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 335-384.

Ek-1. Etnik Kimlik Statülerinin Değer Boyutlarına Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değer Boyutu	Etnik Kimlik Statüleri	<i>n</i>	<i>Ort.</i>	<i>S</i>
Özgenişletim	Kimlik Kargaşası	16	3.9	.87
	Bağımlı Kimlik	8	4.09	.83
	Kimlik Arayışı	51	3.84	.84
	Başarılı	156	3.96	.91
Yeniliğe Açıklık	Kimlik Kargaşası	16	4.02	.81
	Bağımlı Kimlik	8	4.09	.82
	Kimlik Arayışı	51	4.14	.7
	Başarılı	156	4.53	.7
Özaşkınlık	Kimlik Kargaşası	16	4.76	.9
	Bağımlı Kimlik	8	4.96	.89
	Kimlik Arayışı	51	5.03	.55
	Başarılı	156	5.31	.69
Muhafazacı Yaklaşım	Kimlik Kargaşası	16	4.23	.85
	Bağımlı Kimlik	8	4.27	.88
	Kimlik Arayışı	51	4.08	.8
	Başarılı	156	4.22	.94

Summary

The Determinative Role of Ethnic Identification in Determining Value Orientations: A Comparison of Kurds from Turkey at Individual and Group Levels

Aydın Bayad

Bielefeld University

Sevim Cesur

İstanbul University

Social identity theory (Tajfel, 1982) and Self-categorisation theory (Turner, 1985) emphasize that social identity is determined by the group to which the individual belongs. In the relevant literature, the number of empirical (e.g., Diehl, 1990; Turner, 1985; Tyler, 1999) and descriptive studies (e.g., Deaux, Reid, Mizrahi & Ethier, 1995; Schwartz, Montgomery & Briones, 2006) on the structure of social identities that are relatively stable in terms of temporal continuity, but also different in relation to contextual changes, are too many to be underestimated.

The aim of the present research is to examine how political orientation and ethnic identity processes of the Kurdish people affect their value orientations by focusing on the identity-value relationship. In the present study, we used the concept of Kurdish identity -differently from the Kurdish people- as a social category specifically for Turkey.

Identity and Value Relationship

As one of the key elements in shaping our beliefs, attitudes and behaviours, value systems (Rokeach, 1970, 1973; Schwartz, 1992; Schwartz & Bardi, 2001) enable social interaction by determining the way we present ourselves to others. At the same time, values as cognitive and emotional frameworks established in the socialisation process (Hitlin, 2003), fulfil important functions in the formation of the shared identity of the community in question by providing agency and continuity to the individual. As to the relationship between value and identity, Stelzl and Seligman's (2009) study of cultural belonging, which focuses on value priorities, shows that the sample of Asian origin Canadians prefer different values for different belonging conditions. From this point of view, identification with Kurdish identity is expected to activate group norms, and therefore, it is expected that value orientations will be affected at both the individual and group level.

Value Transformation and Value Transmission

According to modernization theory, values spreading from western societies to other countries undergo a change from materialist forms to post-materialist forms (Baştürk, 2013; Inglehart & Abramson, 1994). In spite of this general change and transformation climate, Boehnke (2001) refers to a typical value climate that determines the values orientation of both parents and children in a given time period. Therefore, it can be said that the traditional structures, such as the cultural and political factors that transfer the values at the individual level, and modernization, which causes the transformation at the social level, are both effective on the values at the same time (Vedder, Berry, Sabatier & Sam, 2009).

A finding in Turkey creates some conflict about the above-mentioned value transformation and transfer phenomenon. The Southeast Anatolia region would be expected to be a region where materialistic values are high and post-materialistic values are low, due to physical security and economic concerns, as it is the least economically developed region of Turkey (see. Filiztekin, 2009). However, it has been reported by Esmer (2012) as the first-ranked region of Turkey in terms of post-materialistic values. It can be thought that the political orientation in the region can be considered to account for the original situation. Indeed, there are enough findings in the literature that the left and right political orientation is polarized between the Openness to change and Conservation value dimensions, and there is a predictive relationship between political orientation and values (Caprara, Schwartz, Capanna, Vecchione & Barbaranelli, 2006; Caprara & Zimbardo, 2004; Hasta & Dönmez, 2009; Schwartz et al., 2001; Schwartz, Caprara & Vecchione, 2010). Likewise, we expect that leftist Kurds will prefer the high level of Openness to Change values. Further within the historical development of Turkey, Kurdish identity is already a reactive ethnicity because of its position against the dominant Turkish identity (see. Çoymak, 2009; Rumbaut,

2008; Yeğen, 2009). From this point of view, it is thought in this study that the various identity statuses of the Kurds will point to different forms of political positioning by acting as zeitgeist (see. Boehnke, 2001) and the identification level will have a mediator effect on the general relationship between political orientation and value orientation. For this purpose, four ethnic identity statuses were established according to the ethnic identification of Kurds within the scope of the Ethnic Socialization Model developed by Umaña-Taylor, Yazedjian and Baca-Gomez (2004) and the value orientations were determined according to the Basic Human Values Approach developed by Schwartz (1992). However, while the value orientations of the Kurdish participants were determined at the individual level, it was also included to the investigation, which values the 'Kurds' were being associated with as a general social category at the group level.

Method

Participants

The sample consisted of 232 participants, aged between 18 and 57 ($M = 29.9$, $SD = 7.2$), 67 women (28.6%) and 165 men (71.4%), living in Turkey and defining themselves as Kurds.

Materials and Procedure

Participants were asked to report some demographic information including gender (0 = female, 1 = male), age (in years), political orientation (1 = left to 7 = right), education (in years), Moreno question (1 = only Kurdish, 5 = only Turkish).

In order to measure the level of ethnic identification; Ethnic Identity Scale (EIS) consisting of 3 sub-scales and 17 questions, including exploration (7 items), resolution (4 items) and affirmation (6 items) developed by Umaña-Taylor et al. (2004) has been translated into Turkish by the researchers. The increase in the total score on this scale does not mean an increase the level of identification. However, based on the cut-off point determined by the K mean of the clustering analysis applied to the scores of the samples on the sub-scales, the low (-) or high (+) score of each participant determines the participant's ethnic identity status.

In order to measure participants' value orientations, we used The Portrait Values Questionnaire, developed by Schwartz et al. (2001) and adapted into Turkish by Demirutku and Sumer (2010). The Portrait Values Questionnaire evaluates values on two dimensions. The first one is Openness to change (self-direction and stimulation), and Conservation, while the other one is Self-transcendence (Benevolence and Universalism) and Self-enhancement (Hedonism, Achievement, and Power).

The online version of the questionnaire was distributed via social media via snowball sampling. In addition, in Van, the questionnaires were delivered to participants in trade unions and professional associations where the education level was sufficient for reading ability.

Results

We found significant correlation between political orientation with Self-Transcendence, Openness to Change and Conservation (respectively; $r = -.15$, $p < .05$; $r = -.17$, $p < .01$; $r = .27$, $p < .001$). And also between age and Conservation ($r = .20$, $p < .01$); Conservation and education level ($r = -.17$, $p < .01$); ethnic identification point and Self-Transcendence ($r = -.19$, $p < .01$).

We use Marcia's (1996) categorization model based on K-means cluster analysis and determined four ethnic identity statuses [Diffuse ($n = 16$), Foreclose ($n = 8$), Moratorium ($n = 51$), Achieved ($n = 156$)]. But a dichotomous dummy variable, [0-Other ($n = 75$), 1-Achieved ($n = 156$)] was created because the number of participants in the four categories of ethnic identity statuses was not evenly distributed.

Multilinear hierarchical regression analyses were conducted with variables showing a significant relationship with Self-Transcendence and Openness to Change. We included political orientation as the predictor in the first step, the dummy variable as moderator in the second step and as dependent variable Self-Transcendence in the third step. However, since the moderator variable in this model is categorical, based on Iacobucci's (2012) mix regression model, the scores of first stage logistic regression (LOR) and second stage linear regression (LIR) were converted to standard scores and measured.

In the LOR the predictability of political orientation placing participants in this categorical ethnic identity status has been tested. A negative Spearman correlation ($r_s = -.29$, $p < .001$) was observed. The right political orientation reduces participants' likelihood of setting in the achieved ethnic identity status by 37% (Wald = 15.75; $\beta = -.46$; OR = .63; $p < .001$).

In the first model, Self-Transcendence was the dependent variable and the independent contribution of the political orientation ($\beta = -.15$) wasn't significant ($\beta = -.09$) after moderator was included ($\beta = .20$). It is expected that $z_{\text{mediation}}$ should be larger than $|1.96|$ in order for the mediation effect to be significant (Iacobucci, 2012). In this model we found ($n = 231$) $z_{\text{mediation}} = 2.325$. In the second model Openness to Change was the dependent variable and the independent contribution of the political orientation ($\beta = -.15$) wasn't significant ($\beta = -.11$) after moderator included ($\beta = .24$) into the model. In this model we found ($N = 231$) $z_{\text{mediation}} = 2.325$.

In order to compare individual-group level value orientations, we conducted t test and significant differences were observed in Self-Enhancement [$t(231) = -3.95, p < .001$; IND. ($M = 3.93; sd = .91$); GR. ($M = 4.15; sd = .86$)], Openness to Change [$t(231) = 6.300, p < .001$; IND. ($M = 4.38; sd = .77$), GR. ($M = 4.07; sd = .93$)] and Self-Transcendence [$t(231) = 9.29, p < .001$; IND. ($M = 5.18; sd = .75$), GR. ($M = 4.77; sd = .91$)] value dimensions.

Discussion

Having conservative values with increasing age is parallel with Basic Human Values literature (Gümüş, Sümer & Dönmez, 2007; İmamoğlu & Karakitapoğlu-Aygün, 1999, Karakitapoğlu-Aygün & İmamoğlu 2002; Mishra, 1994; Schwartz & et al. 2001). However, it is noteworthy that the influence of the political orientation on the value dimensions compared to the socio-structural variables such as age, education level and place of birth (place of settlement) is a kind of zeitgeist on the Kurdish value orientations. This result shows that the Kurds are a very politicised social group.

In this study, the right political orientation predicts Conservation and the left political orientation predicts both the Openness to Change and the Self-Transcendence values. These results are parallel with the literature (Caprara & Zimbardo, 2004; Caprara et al. 2006; Cesur, et al. 2014; Schwartz et al. 2001; Schwartz et al. 2010). However, the self-transcendence values of the Kurds are determined by left political orientation as well. In Kurds, left political orientation doesn't only determine Openness to Change as a social conception, but it also seems to determine to prioritize collective goals at the individual level.

However, achieved identity status mediates the relationship between Self-Transcendence and Openness to Change and the political orientation. As shown earlier, different identities affect value orientations (Austers, 2002; Stelzl & Seligman, 2009; Tulviste, Konstabel & Tulviste, 2014). However, in this study, an ethnic identity status' effect, which determines the value orientations at the individual level and mediates the relation of the main predictor namely political orientation, has been revealed. Second, this result is likely to explain the high post-materialistic values reported by Esmer (2012) for Turkey's Southeastern region. Regarding the ethnical structure of the region where is intensely Kurdish, it can be said that the related deviance is related to the ethnic identity of the region.

In the individual-group level comparisons, participants saw their ethnic group as less open to change and less in terms of benevolence and universalism values. On the contrary, they think that their groups place more emphasis on power and success than themselves. The difference between this negative collective representation (Çelik, 2013; İnceoğlu & Çoban, 2014) achieved a consensus through the group identity and the value orientations expressed by participants in the achieved identity status is thought to be a strategic use to define a new Kurdish identity (for strategic use of identity, see Klein & Azzi, 2001; Klein, Spears & Reicher, 2007). Previously, it has been shown that the Kurds use different strategies to deal with negative identities (see Bayad & Kuşdil, 2014; Alparslan, 2017). However, this study is important in order to reveal the conscious effort by the majority of the group members to consolidate modern values on a particular social identity.